

Monika Grottel
Uniwersytet Gdański

Protekcjonizm we współczesnym handlu międzynarodowym

Kierunki rozwoju współczesnej polityki handlowej, krytyka tradycyjnego protekcjonizmu oraz kryzys gospodarczy zapoczątkowany w 2008 r. spowodowały w globalnym podejściu do problematyki protekcjonizmu istotną zmianę. Celem artykułu jest wskazanie głównych motywów podejmowania praktyk protekcjonistycznych we współczesnym handlu międzynarodowym oraz określenie kierunku, w którym powinny one zmierzać. Aby osiągnąć tak sformułowany cel badawczy, zdefiniowano konsekwencje wynikające z procesu globalizacji dla współczesnego handlu oraz poddano analizie współczesne argumenty na rzecz protekcjonizmu, tj. strategiczną politykę handlową i politykę przemysłową. Wykorzystana w opracowaniu metoda badawcza obejmuje analizę krajowych i zagranicznych źródeł literaturowych oraz syntezę informacji.

Słowa kluczowe: protekcjonizm, globalizacja, liberalizacja handlu, handel międzynarodowy

Klasyfikacja JEL: A1, K1, K11

Protectionism in contemporary international trade

The direction of the development of contemporary trade policy and the criticism of the traditional concept of protectionism together with the economic crisis that began in 2008 resulted in a significant change in the global approach to the problem of protectionism. The aim of this article is to determine the main motives of protectionist practices in contemporary international trade, as well as to identify the desired direction of their development. To achieve this aim the author explained the consequences of the process of globalization for the international environment and analysed the arguments for protectionism, i.e., strategic trade policy and industrial policy. The author studied both Polish and foreign literature and official documents regarding protectionist practices.

Keywords: protectionism, globalisation, trade liberalisation, international business

JEL classification: A1, K1, K11

Wprowadzenie

Teoria ekonomii potwierdza, że to wolny od ograniczeń handel zagraniczny prowadzi do rozwoju gospodarek uczestniczących w wymianie, wzrostu presji konkurencyjnej na rynku, a w rezultacie do spadku kosztów produkcji i cen.

Argumenty przemawiające za negatywnym wpływem polityki ochronnej na kondycję gospodarki światowej spowodowały, że od czasów II wojny światowej w handlu międzynarodowym dominowała tendencja postępującej liberalizacji. Zgodnie z ustaleniami przyjmowanymi w ramach kolejnych rund negocjacyjnych GATT/WTO poziom większości taryf celnych oraz innych ograniczeń stosowanych w handlu międzynarodowym ulega obniżeniu.

Mimo powszechnie popieranej koncepcji liberalizacji handlu oraz krytyki kierowanej w stronę praktyk ochronnych protekcyjizm jest powszechnie stosowany w wielu krajach, szczególnie wysoko rozwiniętych. Dlaczego ich rządy decydują się na rozwiązania mniej racjonalne ekonomicznie, jakie są motywy takich praktyk i w jakim celu się je stosuje? Protekcyjizm nasila się wraz z każdym kryzysem gospodarczym, stanowi również odpowiedź na negatywne skutki procesu globalizacji i liberalizacji handlu. Stosuje się go w sposób niejawni, wykorzystując narzędzia i środki, które nie wskazują bezpośrednio na zamiar ochrony krajowych producentów i branż.

Celem artykułu jest wskazanie na podstawowe przesłanki stosowania praktyk ochronnych we współczesnym handlu międzynarodowym. Szczególną uwagę zwrócono na wybrane zagadnienia z zakresu protekcyjizmu handlowego, w tym na politykę przemysłową oraz strategiczną politykę handlową, które stanowią podstawę współczesnych praktyk ochronnych oraz w istotnym aspekcie określają ich kierunek.

1. Geneza współczesnego protekcyjizmu handlowego

Współczesne przejawy protekcyjistycznej działalności poszczególnych rządów w znacznej mierze stanowią reakcję na kryzys gospodarczy zapoczątkowany w 2008 r. Pakiety pomocowe kierowane do poszczególnych sektorów gospodarki, pomoc publiczna oferowana instytucjom finansowym i kreacja pustego pieniądza podyktowana koniecznością utrzymania płynności finansowej zmieniły wytyczne przez WTO od lat kierunki międzynarodowej polityki handlowej, ale w warunkach globalnego kryzysu okazały się uzasadnione i konieczne [Aggarwall, Evenett, 2010; Riedel, 2014]. W sytuacji, gdy bankructwo grozi podmiotom odgrywającym strategiczną rolę w gospodarce danego kraju, standardy *fair trade* i *free trade* tracą na znaczeniu, a praktyki protekcyjistyczne nie budzą wielkiego sprzeciwu. Potwierdzają to działania rządów wielu krajów uprzemysłowionych, np. Włoch i Francji, które przenosiły produkcję przemysłu samochodowego do kraju pochodzenia, argumentując swoje decyzje potrzebą tworzenia miejsc pracy, bądź groziły wycofaniem wsparcia ze środków publicznych dla tych przedsiębiorstw.

Współcześnie decyzje o stosowaniu środków ochronnych często podejmuje się w ramach ponadnarodowych instytucji, tak jak w przypadku Unii Europejskiej, a rozwiązania prawno-instytucjonalne regulujące ich zastosowanie przyjmuje się z reguły w zależności od bieżącej sytuacji międzynarodowych rynków finansowych. Przykładem takich działań było powołanie w maju 2010 r. dwóch tymczasowych mechanizmów stabilności finansowej [EFSF Framework Agreement, COM(2010)713]¹ oraz podpisanie porozumienia ramowego Securities Markets Programme². Decyzją Rady Europejskiej z marca 2011 r. tymczasowe mechanizmy stabilności zostały zastąpione Europejskim Mechanizmem Stabilności (European Stability Mechanism), który zapewnia stałe rozwiązanie ramowe na wypadek sytuacji kryzysowej, a jego celem jest ochrona stabilności finansowej w strefie euro. W lutym 2012 r. państwa członkowskie UE podpisały Traktat o utworzeniu Europejskiego Mechanizmu Stabilności [T/ESM, 2012; Trzcińska, 2013], a w marcu 2012 r. podjęły decyzję o podpisaniu Traktatu o stabilności, koordynacji i zarządzaniu w unii gospodarczej i walutowej, zwanego Paktem Fiskalnym [De Witte, 2012].

Protekcjonizm handlowy XXI w. często określa się mianem neoprotekcjonizmu. Od tradycyjnego, w którym dominowały bariery celne, odróżniają go wymykające się spod kontroli WTO środki pozataryfowe, selektywne ich stosowanie wobec wybranych, tzw. wrażliwych, gałęzi produkcji oraz regionalizm, w ramach którego protekcjonizm traktuje się jako narzędzie podziału rynku światowego [Rynarzewski, 2006; Riedel, 2014]. Współczesny protekcjonizm opiera się na stosowaniu instrumentów polityki handlowej, które bezpośrednio lub pośrednio oddziałują nie tylko na strukturę towarową handlu, lecz również na jego strukturę geograficzną. Najczęściej są to subsydia przyznawane na rynku lokalnym, które przybierają formę pomocy publicznej w postaci dofinansowania do promocji eksportu, udzielanej poszczególnym przedsiębiorcom lub całym sektorom. Rządy poszczególnych krajów często decydują się na dofinansowanie miejsc pracy, co w bezpośredni sposób wpływa na koszty produkcji i konkurencyjność wspieranych przedsiębiorstw. Zwolennicy neoprotekcjonizmu podkreślają jego patriotyczny charakter. W polityce handlowej XXI w. powstał nawet nurt określany mianem patriotyzmu gospodarczego, który polega na opracowywaniu i realizacji programów zachęcających do konsumpcji dóbr produkowanych przez krajo-

---

¹ Tymczasowe mechanizmy stabilności finansowej zostały utworzone w celu umocnienia stabilności finansowej państw strefy euro potrzebujących pomocy finansowej [Gros, Micossi, 2008]. Zgodnie z ich postanowieniami w przypadku trudności bądź istotnego zagrożenia poważnymi trudnościami na skutek klęsk żywiołowych oraz nadzwyczajnych okoliczności pozostających poza kontrolą państwa członkowskiego Rada Europy, na uzasadniony wniosek Komisji Europejskiej, może przyznać wnioskującemu państwu pomoc finansową [De Witte, 2011].

² Na mocy postanowień przyjętych w Securities Markets Programme członkowie europejskiego systemu banków centralnych mogą kupować na rynku wtórnym dług emitowany zarówno przez podmioty publiczne, jak i prywatne [Manganelli, 2012]. Banki centralne mogą skupować na rynku obligacji zobowiązania państwowe bez ustalania limitów dotyczących skupu tych obligacji.

wych wytwórców. Pozarynkową formą wspierania eksportu jest również polityka kursu walutowego. Sztuczne utrzymywanie niskiego kursu waluty pozwala na osiągnięcie konkurencyjnej przewagi cenowej krajowych eksporterów.

Współczesny protekcyjizm ma charakter selektywny. Niektóre obszary gospodarki podlegają stałej ochronie ze strony państwa, jak np. sektor rolno-spożywczy czy energetyczny, a w niektórych dziedzinach, jak produkcja tekstyliów i obuwia, skala protekcyjizmu jest większa niż przeciętna. W każdym państwie istnieją tzw. narodowi championi, których szczególna pozycja na rynku wynika ze strategicznego charakteru danego obszaru gospodarki lub ze szczególnej roli, jaką odgrywają w kształtowaniu wskaźników gospodarczych.

W literaturze przedmiotu wskazuje się niekiedy na zasadę, w myśl której część gospodarki nastawiona na eksport sprzyja prowadzeniu liberalnej polityki, a modele oparte na imporcie skłaniają się w stronę rozwiązań protekcyjistycznych [Riedel, 2014]. Analiza wytycznych określonych dla polityki handlowej większości krajów uczestniczących w międzynarodowym obrocie towarowym nie potwierdza takiej konstatacji. Współczesna doktryna polityki handlowej, której podstawą jest polityka przemysłowa oraz strategiczna polityka handlowa, zdecydowany ciężar praktyk protekcyjistycznych przenosi na procesy wewnętrzne zachodzące w danej gospodarce i bezpośrednio oddziaływanie na eksport.

Liberałowie podkreślają, że podmioty gospodarcze pozbawione wsparcia ze strony państwa, poddawane presji konkurencyjnej na rynku międzynarodowym, zmuszone są do wdrażania innowacji oraz wykazywania się kreatywnością i większą elastycznością w dostosowywaniu się do potrzeb klientów. Ich zdaniem praktyki ochronne ograniczają rozwój gospodarczy i prowadzą do konfliktów handlowych, a gwałtowne nasilenie się protekcyjizmu w okresach kryzysu gospodarczego skutkuje spowolnieniem w handlu światowym, co pogłębia skalę ogólnoświatowej recesji. Stosowanie protekcji handlowej w zdecydowanej większości przypadków prowadzi do strat netto po stronie kraju, który je stosuje. Straty wynikające z zakłóceń w procesie lokalizacji produkcji danego dobra w kraju najbardziej wydajnym w jego wytwarzaniu ponosi gospodarka światowa. Zgodnie z teorią korzyści komparatywnych handel międzynarodowy przynosi największe korzyści wtedy, gdy nie hamują go żadne ograniczenia.

O ile jednak poszczególne gospodarki oraz konsumenci wiele zyskują na wolnym handlu, o tyle mogą tracić na nim pewne grupy społeczne: np. pracownicy, którzy mają umiejętności specyficzne dla produkcji konkurującej z importem, albo nieefektywne przedsiębiorstwa, które produkują drożej niż konkurenci z zagranicy. Doraźne interesy niektórych grup społecznych są istotną przesłanką dla współczesnych praktyk protekcyjistycznych.

Doświadczenia wielu krajów pokazują również, że rządy mogą świadomie odstąpić od wolnego rynku, kierując się koniecznością dostarczenia dóbr pub-

licznych lub wykorzystania przedsiębiorstw publicznych jako narzędzi polityki przemysłowej bądź w celu zabezpieczenia wpływów do budżetu państwa [Szudy, 2013].

Argumenty na rzecz protekcjonizmu formułuje się zazwyczaj z perspektywy stosującego takie praktyki państwa, pomija się natomiast kontekst międzynarodowy. Każde państwo podejmujące decyzję o wprowadzeniu ceł importowych, programu ochrony miejsc pracy w krajowych zakładach produkcyjnych, kontyngentów ilościowych w imporcie czy subsydiów wspierających eksporterów musi brać pod uwagę możliwość ewentualnych działań odwetowych ze strony państw, wobec których środki te są stosowane. Jeżeli wprowadzane sankcje handlowe mają podłoże polityczne, jak w przypadku Rosji, to działania odwetowe mogą mieć charakter globalny i niezależnie od tego, w jaki kraj sankcje są wymierzone, retorsje mogą być wprowadzone przez większość podmiotów wymiany międzynarodowej.

Stosowanie szerokiego zakresu instrumentów polityki protekcjonistycznej w handlu międzynarodowym przez wszystkich uczestników handlu światowego doprowadziłoby do znacznego ograniczenia przepływu towarów, a w konsekwencji do spadku PKB i regresu gospodarczego większości gospodarek [Riedel, 2014]. Czy zatem w dobie globalizacji i liberalizacji handlu państwa powinny bezwzględnie przyjmować wzorce liberalne i rezygnować z instrumentów ochronnych? Jakie są główne motywy i cele podejmowania praktyk ochronnych i w którą stronę te praktyki powinny zmierzać?

2. Globalizacja i liberalizacja handlu a protekcjonizm handlowy

Filarem współczesnego handlu jest globalizacja i liberalizacja [Kołodko, 2007]. „Bez globalizacji niemożliwe byłoby ukształtowanie jednolitego w skali świata mechanizmu funkcjonowania gospodarki światowej, współcześnie jest nim mechanizm wolnego rynku i wolnego handlu” [Bożyk, 2006]. Globalizacja stanowi fundamentalny czynnik przemian na rynku światowym i ważne wyzwanie dla wszystkich jego uczestników. Wpływa na likwidację ograniczeń utrudniających pełne wykorzystanie możliwości produkcyjnych przedsiębiorstw na całym świecie oraz pozwala na nieograniczony transfer technologii i przepływ czynników produkcji. Stwarza dogodne warunki dla kooperacji poszczególnych społeczeństw w tworzeniu programów ekonomicznych i prawnych oraz umożliwia rozwój kooperacji gospodarczych międzynarodowych i międzykontynentalnych.

Ogólnoświatowe powiązania gospodarcze sprzyjają wdrażaniu oraz wykorzystywaniu nowoczesnych rezultatów prac badawczych i rozwojowych. Prowadzą do zacieśniania związków między inwestycjami, handlem zagranicznym,

przepływem kapitału i możliwościami wykorzystania nowych technologii. Upowszechnia się proces globalnego komunikowania poprzez telewizję satelitarną i internet, co sprzyja szybkiemu rozprzestrzenianiu się osiągnięć światowej kultury i nauki. Następuje integracja osób o odmiennej kulturze, a także swobodne przemieszczanie się osób w skali niemal całego świata, w coraz krótszym czasie. Globalizacja prowadzi do wydłużenia maksymalnej dożywalności na skutek umasowionej medycyny i profilaktyki, stanowi również szansę na zwalczanie ubóstwa i chorób cywilizacyjnych. Wreszcie, zapewnia jednoczenie się świata, ogranicza groźby wojen i konfliktów, znosi bariery i granice. Otwarcie na proces globalizacji pozwala upowszechniać nowoczesne, konkurencyjne technologie produkcyjne i wprowadzać innowacyjne rozwiązania na wielu płaszczyznach życia gospodarczego i społecznego, co prowadzi do aktywizacji gospodarczej uczestników rynków światowego.

Można zatem stwierdzić, że gospodarkom nie opłaca się uciekać przed globalizacją bądź jej unikać. Każde państwo zainteresowane jest osiągnięciem i utrzymaniem wysokiego tempa wzrostu gospodarczego, a żeby osiągnąć ten cel, musi aktywnie uczestniczyć w procesach zachodzących na rynku globalnym. Zdaniem Grzegorza Kołodki sukces w sferze szybkiego wzrostu gospodarczego odnoszą jedynie te kraje, które z jednej strony potrafią bezinflacyjnie stymulować przyrost własnego popytu, a w warunkach otwierania się gospodarek oraz rosnącej konkurencyjności międzynarodowej korzystać z popytu cudzego, a z drugiej mają zdolność przyciągania obcych oszczędności i przekształcania ich w długoterminowy kapitał powiększający własne moce wytwórcze [Kołodko, 2002].

Dyskusję na temat kierunków i granic globalizacji oraz korzyści wynikających z wolnego handlu ożywił kryzys finansowy [Żyżyński, 2010]. Nasiliły się słowa krytyki ze strony antyglobalistów, którzy podają w wątpliwość zasadność współczesnego międzynarodowego ładu gospodarczego. Globalizacja, poprzez likwidację barier w przepływach towarowych oraz czynników wytwórczych, zwiększa podatność gospodarki światowej na przenoszenie zjawisk kryzysowych. Założenie to potwierdzać może fakt, że w 2009 r. globalny eksport w ujęciu wolumenowym spadł w porównaniu z 2008 r. o 12%, a w ujęciu wartościowym o 23%. Jednak już w 2010 r. nastąpił wzrost w ujęciu wolumenowym o 13%, a w wartościowym – o około 22%. Wynika z tego, że globalizacja z jednej strony zwiększa podatność gospodarki światowej na rozprzestrzenianie się zjawisk kryzysowych, z drugiej jednak w okresach prosperity i wzrostu gospodarczego sprzyja również globalnemu rozwojowi [Dzun, 2013].

Oprócz wspomnianych korzyści globalizacja i wolny handel generuje wiele zagrożeń [Grzybowska, 2013] i to one stanowią źródło praktyk ochronnych. Wśród negatywnych cech globalizacji jej przeciwnicy wymieniają zagrożenia dla suwerenności państw ze strony instytucji finansowych oraz korporacji transnaro-

dowych, a także ryzyko zaniku ekonomicznej niezależności społeczeństw. W wyniku procesów globalizacji rodzimy kapitał podmiotów gospodarczych wypierany jest przez korporacje transnarodowe, a narodowe prawo trzeba dostosowywać do ich interesów, co wzmacnia pozycję ogólnonarodowego kapitału. Napływ towarów z zagranicy ogranicza produkcję krajową, a zjawisku temu towarzyszy odpływ wykwalifikowanych pracowników do państw bardziej rozwiniętych, oferujących atrakcyjniejsze warunki zatrudnienia i lepsze możliwości rozwoju. Do zagrożeń wynikających z procesu globalizacji zalicza się również możliwość odwrócenia strumienia kapitału, co skutkuje ucieczką kapitału z danej gospodarki. Nasila się koncentracja inwestycji w określonych regionach, co jest jednoznaczne z niedoinwestowaniem i problemem bezrobocia w obszarach mniej atrakcyjnych. Pogłębiają się różnice w rozwoju gospodarczym poszczególnych państw i coraz bardziej widać przepaść ekonomiczną między gospodarkami bogatymi a biednymi [Stiglitz, 2004].

Krytycy przypisują globalizacji wspieranie materialistycznego stylu życia i promowanie sztucznych autorytetów, a nie prawdziwych wartości moralnych, co prowadzi do dominacji społeczeństwa konsumpcyjnego nad twórczym. Zwracają uwagę na zjawisko „wędrówek” z ekonomicznych powodów, których następstwem jest dezorganizacja życia społecznego i wzrost napięć społecznych. Przeciwnicy globalizacji przypisują jej narastanie nierówności społecznych wskutek nierównomierniej dystrybucji dóbr, usług i finansów, szerzenie demoralizacji, głównie przez *mass media* o zasięgu globalnym, oraz niszczenie tradycji i religii poprzez propagowanie „mieszanek” kulturowej.

Globalizacja przyczynia się również do łamania zasad uczciwej konkurencji, co przejawia się w takich praktykach, jak dumping, naruszanie praw własności przemysłowej i intelektualnej, handel towarami podrabianymi i pirackimi, spośród których największe zagrożenie stanowią podrabiane leki, kosmetyki, żywność, zabawki i części zamienne do samochodów, maszyn i urządzeń [Grottel, 2012].

Dodatkowym czynnikiem wpływającym na podejmowanie praktyk protekcjonistycznych jest skala zagrożeń będących następstwem procesu globalizacji i internacjonalizacji zorganizowanej działalności przestępczej, w tym globalne zagrożenie atakami terrorystycznymi.

Jaką politykę handlową powinny prowadzić współczesne gospodarki, aby czerpać korzyści z globalizacji, unikając jednocześnie zagrożeń, jakie wynikają z tego procesu? Czy można sprostać wymaganiom rynku globalnego bez wsparcia ze strony rządu? Odpowiedzią na te dylematy stały się koncepcje współczesnej polityki handlowej, w tym strategiczna polityka handlowa i polityka przemysłowa.

3. Polityka przemysłowa i strategiczna polityka handlowa źródłem współczesnych praktyk protekcjonistycznych

Koncepcja strategicznej polityki handlowej zakłada istnienie niedoskonałej konkurencji i na tym założeniu formułuje argumenty przemawiające za prowadzeniem polityki protekcjonistycznej [Brander, 1995; Rynarzewski, 2005]. Podstawą tej koncepcji jest stwierdzenie, że w warunkach konkurencji niedoskonałej aktywna polityka handlowa może być korzystniejsza dla danej gospodarki niż polityka wolnego handlu. Idea strategicznej polityki handlowej opiera się na dążeniu przedsiębiorstw do osiągania zysków monopolowych na rynku międzynarodowym, co może nastąpić jedynie kosztem konkurenta zagranicznego. Takie podejście jest zasadne w branży, w której tylko kilka przedsiębiorstw zaspokaja światowy popyt na dane dobro, a warunkiem osiągnięcia korzyści przez przedsiębiorstwo jest specjalizacja międzynarodowa oraz ekspansja na rynek międzynarodowy przed konkurentami, co pozwala na osiągnięcie tzw. przewagi „pierwszego na rynku”. Strategiczna polityka handlowa uwzględnia możliwość uzyskania przez przedsiębiorstwa krajowe wsparcia formalno-prawnego i finansowego ze strony państwa.

Klasycznymi instrumentami stosowanymi w ramach strategicznej polityki handlowej są subsydia, cła oraz ilościowe ograniczenia importu. Koncepcja tej polityki wyjaśnia, w jakich warunkach dany kraj może kosztem partnera handlowego uzyskać korzyści z wprowadzenia subsydiów rządowych [Budnikowski, 2006]. W tym celu rząd wskazuje te dziedziny gospodarki, które mają szansę na szybki wzrost produkcji, oraz te przedsiębiorstwa, które mogą odnieść sukces na rynku międzynarodowym. Wsparcie ze strony rządu stwarza producentom szansę na wzrost sprzedaży produkowanych towarów na rynku krajowym, jednocześnie uniemożliwiając przejęcie popytu wewnętrznego przez zagranicznych dostawców. W perspektywie długookresowej środki polityki handlowej znajdują zastosowanie w branżach strategicznych, które cechuje struktura oligopolistyczna i związane z nią wysokie bariery finansowe wejścia na rynek, a także konieczność inwestowania w badania i rozwój.

Strategiczna polityka handlowa stała się podstawą do opracowania koncepcji polityki przemysłowej, której podstawą jest wspieranie rozwoju gałęzi i branż uznawanych za nowoczesne, przez subsydia, ulgi podatkowe, dofinansowanie prac rozwojowych i badawczych, preferencyjne oprocentowanie kredytów, gwarancje kredytowe oraz odstępstwa od stosowania niektórych przepisów antymonopolowych. Politykę przemysłową w praktyce trudno odróżnić od strategicznej polityki handlowej. Odmienne są cele, jakie państwo zamierza osiągnąć, stosując każdą z tych dwóch form wspierania krajowej produkcji. Celem strategicznej po-

lityki handlowej jest przejście korzyści z handlu na rynku międzynarodowym przez krajowe przedsiębiorstwa. Prowadzenie polityki przemysłowej ma na celu zwiększanie zdolności konkurencyjnej przemysłu krajowego na rynku międzynarodowym, stymulowanie zmian strukturalnych w przemyśle, poprawę efektywności wykorzystania zasobów poprzez właściwą ich alokację oraz pobudzanie aktywności innowacyjnej w przemyśle.

Mimo wielu rozbieżności w poglądach na temat polityki przemysłowej i strategicznej polityki handlowej, większość krajów świata, w mniejszym lub większym zakresie, realizuje założenia tych koncepcji. Szereg inicjatyw w obszarze polityki przemysłowej podejmuje Unia Europejska. W przyjętej w marcu 2010 r. Strategii „Europa 2020” [COM(2010) 2020] przedstawiono inicjatywy szczególnie istotne dla poprawy konkurencyjności przemysłu w UE. Inicjatywa przewodnia „Polityka przemysłowa w erze globalizacji” zakłada wzrost europejskiej konkurencyjności przemysłowej, rozwój sektora MŚP oraz zapewnienie dostaw surowców i odpowiednie gospodarowanie nimi [COM(2010) 614]. W tym celu konieczne jest prowadzenie spójnej polityki we wszystkich państwach członkowskich [COM(2011) 642] oraz wspieranie inwestycji w innowacje [COM(2012) 582]. Istotne znaczenie ma również poprawa warunków rynkowych prowadzenia działalności gospodarczej, dostępu do finansowania i kapitału. Najnowsze wytyczne dotyczące kierunków polityki przemysłowej jako priorytet traktują potrzebę odbudowy przemysłu i osiągnięcie wzrostu udziału produkcji w PKB do 20% przed 2020 r. [COM(2014) 0014]. Dlatego konieczne jest stworzenie atrakcyjnego otoczenia biznesowego dla nowych inwestycji. Celem polityki przemysłowej UE jest przyspieszenie dostosowania przemysłu do zmian strukturalnych, wspieranie środowiska sprzyjającego inicjatywom i rozwojowi przedsiębiorstw w całej Unii, zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw, wspieranie środowiska korzystnego dla współpracy między przedsiębiorstwami oraz sprzyjanie lepszemu wykorzystaniu potencjału przemysłowego polityk innowacyjnych, badań i rozwoju technologicznego [TFEU, art. 173].

Koncepcje strategicznej polityki handlowej i polityki przemysłowej są zbieżne z koncepcją polityki ochronnej. Celem każdej z nich jest podwyższenie konkurencyjności podmiotów krajowych na rynku międzynarodowym. O ile tradycyjna polityka ochronna skupiała się głównie na ograniczaniu dostępu do rynku wewnętrznego, o tyle nowe koncepcje polityki ochronnej zakładają podejmowanie wszelkich inicjatyw usprawniających funkcjonowanie rynku wewnętrznego oraz tworzenie konkurencyjnych warunków prowadzenia działalności gospodarczej.

Podsumowanie

Z analizy przeprowadzonej w niniejszym artykule wynika, że współcześnie protekcjonizm handlowy stosuje się powszechnie, przybiera on jednak zupełnie odmienną formę niż protekcjonizm tradycyjny. Stosowanie praktyk protekcjonistycznych znajduje poparcie w argumentach, które wskazują na konieczność ochrony poszczególnych rynków, gospodarek i przedsiębiorstw przed negatywnymi skutkami, jakie niesie za sobą globalizacja, w tym szczególnie rozwój międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, terroryzm oraz naruszania zasad uczciwej konkurencji. Jest on również odpowiedzią na kryzys gospodarczy zapoczątkowany w 2008 r. Współczesny protekcjonizm ma charakter selektywny, regionalny oraz pozataryfowy. Polega on na stosowaniu ukrytego subwencjonowania poszczególnych przedsiębiorstw bądź wybranych sektorów gospodarki oraz wprowadzaniu utrudnień administracyjnych w kooperacji przedsiębiorstw krajowych z podmiotami prowadzącymi działalność o zasięgu globalnym. Prowadzi on do ograniczenia lub przekształcenia struktury towarowej oraz kierunków międzynarodowej wymiany towarów i usług, a w wyniku integracji regionalnej stał się ogólnosiwiatową polityką zespołową.

W którym kierunku powinny zmierzać współczesne praktyki protekcjonistyczne, aby nie zaburzyły procesów liberalizacji handlu i nie prowadziły do wykluczenia z rynku globalnego słabych gospodarek? Współczesny protekcjonizm handlowy powinien łączyć w sobie możliwość otwierania granic z jednoczesną koniecznością ich zamykania w określonych okolicznościach. Praktyki ochronne powinny sprzyjać inwestycjom zagranicznym przy jednoczesnym zachowaniu ustawowych regulacji obowiązujących na terytorium kraju przyjmującego inwestorów. Protekcjonizm powinien przybierać formę regionalną bądź wspólnotową, tak jak w przypadku UE. Jeśli to możliwe, powinien stanowić przedmiot negocjacji, w ramach których ustalane będą warunki dostępu do rynku, a priorytetem dla negocjowanych warunków powinien być interes społeczny. Wreszcie, współczesne praktyki ochronne należy stosować wobec grup towarowych, w których produkcji dany kraj może się specjalizować i które uznawane są za przyszłościowe [Gréau, 2013].

Bibliografia

- Aggarwall W.K., Evenett S.J., 2010, *Financial Crisis, New Industrial Policy and the Bite of Multilateral Trade Rules*, *Asian Economic Policy Review*, no. 5.
- Bożyk P., 2006, *Globalizacja. Istota, szanse, zagrożenia*, *Res Humana*, nr 5.
- Brander J., 1995, *Strategic Trade Policy*, [w:] *Handbook of International Economics*, vol. 3, ed. G. Grossman, K. Rogoff, National Bureau of Economic Research, Amsterdam.

- Brander J., Spencer B., 1985, *Export subsidies and international market share rivalry*, Journal of International Economics, vol. 18.
- Budnikowski A., 2006, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- COM(2010) 614, An Integrated Industrial Policy for the Globalisation Era, Putting Competitiveness and Sustainability at Centre Stage, Brussels, <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0614:FIN:EN:PDF> [dostęp: 08.12.2014].
- COM(2010)2020, EUROPE 2020, A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, Brussels, <http://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC2020&from=pl> [dostęp: 10.12.2014].
- COM(2011) 642, Industrial Policy. Reinforcing competitiveness, Brussels, <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0642:FIN:EN:PDF> [dostęp: 17.12.2014].
- COM(2012) 582, A Stronger European Industry for Growth and Economic Recovery, Brussels, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0582:FIN:EN:PDF> [dostęp: 18.12.2014].
- COM(2014)0014, A European Industrial Renaissance, Brussels, ec.europa.eu/DocsRoom/documents/4108/.../native [dostęp: 20.12.2014].
- De Witte B., 2011, *The European Treaty Amendment for the Creation of a Financial Stability Mechanism*, European Policy Analysis, June, Swedish Institute for European Policy Studies.
- De Witte B., 2012, *European Stability Mechanism and Treaty on Stability, Coordination and Governance. Role of the EU Institutions and Consistency with the EU Legal Order*, Challenges of multi-tier governance in the European Union Effectiveness, efficiency and legitimacy, European Parliament, <http://www.bos.rs/ccb/uploaded/Politikas/Evropske%20integracije/Multi-tier%20governance%20in%20the%20EU.pdf#page=80> [dostęp: 08.02.2015].
- Dzun A., 2013, *Globalizacja a współczesny handel międzynarodowy*, [w:] *Współczesne problemy ekonomiczne. Polityka państwa a proces globalizacji*, red. G. Wolska, Katowice (Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr 139).
- EFSF Framework Agreement, http://www.efsf.europa.eu/attachments/20111019_efsf_framework_agreement_en.pdf [dostęp: 10.02.2015].
- Gréau J.-L., 2013, *Europe Needs Protectionism*, Aspem Review, no. 4.
- Gros D., Micossi S., 2009, *A call for a European Stability Fund*, [w:] *The First Global Financial Crisis of the 21st Century*, Part II: June – December 2008, A VoxEU.org Publication, Center for Economic Policy Research, London.
- Grottel M., 2012, *Naruszenia praw własności intelektualnej w kontekście kryzysu gospodarczego*, Prace i Materiały Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego, nr 31, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Grzybowska A., 2013, *Globalizacja – szanse i zagrożenia*, [w:] *Współczesne problemy ekonomiczne. Polityka państwa a proces globalizacji*, red. G. Wolska, Katowice (Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr 139).
- Kołodko G.W., 2002, *Globalizacja a odrabianie zaległości rozwojowych*, referat z konferencji „Globalization and Catching-up In Emerging Market Economies”, WSPiZ, 16–17.05.2002, http://www.tiger.edu.pl/kolodko/kolodko/referaty/pl/Kolodko_Pol.pdf [dostęp: 11.02.2015].
- Kołodko G.W., 2007, *Polska z globalizacją w tle. Instytucjonalne i polityczne aspekty rozwoju gospodarczego*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”, Toruń.

- Krugman P. (ed.), 1986, *Strategic trade policy and new international economics*, MIT Press, Cambridge.
- Manganelli S., 2012, *The impact of the Securities Markets Programme*, Research Bulletin, no. 17, Winter, European Central Bank, <http://www.londonpressservice.org.uk/haeu/20140422170953/http://ecb.europa.eu/pub/pdf/other/researchbulletin17en.pdf> [dostęp: 11.02.2015].
- Riedel R., 2014, *Protekcjonizm europejski i jego konsekwencje*, [w:] *Procesy integracyjne i dezintegracyjne w Europie*, red. A. Paczeński, M. Klimowicz, Wrocław, <http://www.biblioteka-cyfrowa.pl/publication/59009> [dostęp: 15.02.2015].
- Rynarzewski T., 2005, *Strategiczna polityka handlu międzynarodowego*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Stiglitz J.E., 2004, *Globalizacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Szudy M., 2013, *Rola państwa w zapewnianiu neutralności konkurencyjnej – doświadczenia wybranych krajów*, [w:] *Współczesne problemy ekonomiczne. Polityka państwa a proces globalizacji*, red. G. Wolska, Katowice (Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr 139).
- T/ESM, 2012, ESM Treaty signed 02/02/2012 – Treaty Establishing The European Stability Mechanism, <http://www.esm.europa.eu/index.htm> [dostęp: 12.01.2015].
- TFEU, art. 173, Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union, Official Journal of the European Union, C 326/47, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=EN> [dostęp: 20.12.2014].
- Trzcińska A., 2013, *Europejski Mechanizm Stabilności jako stabilizator w planowanej unii finansowej*, Departament Zagraniczny, Narodowy Bank Polski, <https://www.nbp.pl/badania/seminaria/10iv2013.pdf> [dostęp: 10.02.2015].
- Żyżyński J., 2010, *Neoliberalizm – ślepa uliczka globalizacji*, [w:] *Globalizacja, kryzys i co dalej*, red. G. Kołodko, Wydawnictwo Poltext, Warszawa.